

Kabristan Kartpostalları

M. ZEKİ KUŞOĞLU

Ölüm, târifi en çok yapılmış şeylerin başında gelir. Ancak, bu bilinmeyenin tarifi, benzetme ve akıl yürütme ile yapılan târiflerden ileri gitmemiştir. Çünkü ölü ile konuşmak hiçbir canlıya kısmet olmamıştır ve gerçek mânâda orada, bugüne kadar da neler cereyan etmektedir bilinmemiştir. İnsanların, orada nelerle karşılaşacağı hakkındaki bilgi-

lerimizi ise, bu dünyada öğrenip kavradığımız nesnelere, benzetme yoluyla misaller vererek, cennet ve cehennem hakkında tarifler yapan Kur'an'da buluyoruz.

Hac sırasında bir Türk, Bedevi Arab'a İstanbul'u anlatıyormuş. "İstanbul'un şöyle suları, böyle havası var, ağaçları, kuşları, çiçekleri bir başkadır, meyvalarına doyum olmaz" dedikçe, Arap her defasında: "Olmaz, olmaz, bunlar cennette olabilir, siz cenneti târif ediyorsunuz" diyormuş.

Bugün ancak şiir, resim, gravür, seyâhatnâme ve kartpostallarda kalmış olan eski İstanbul'un en güzel yerleri ise mezarlıklara ayrılmıştı. Çünkü

"Eski mezarlıklarda ölüm yaşayanları ürpertmez, yaşayan kenti güzelleştirirdi."

Türkler ölüleriyle beraber yaşarlar ve onları ölümden sonra da yalnız bırakmazlardı. Mezarlıklarına tıpkı doğum töreninde olduğu gibi, ağaç dikerlerdi. Ancak mezarlıklara her türden ağaç yerine, çoğunlukla, tevhidi, dürüstlüğü, sonsuzluğu ifâde ettiği ve aynı zamanda güzel koku neşrettiğinden servi ağacı dikilmiştir. Her mezarı bir minâre misâli.

Ne yazık ki günümüzde eski güzelliğini muhâfaza edebilmiş tek bir mezarlık mevcut değildir. Çok değil, bundan otuz kırk sene önce mevcut olanlara bile bugün sâhip değiliz.

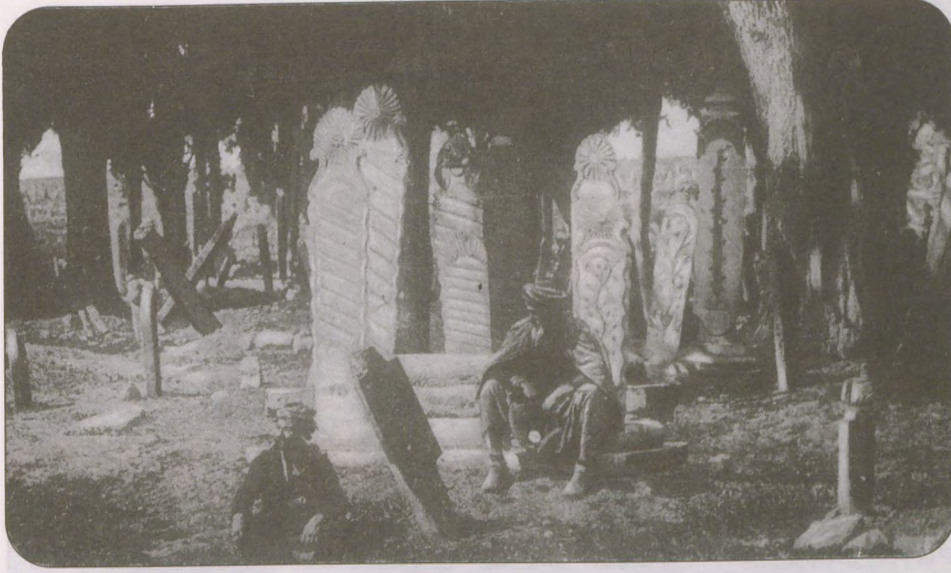
Geleneğimizde bir de câmi hazirelerine, yâni câmi bahçelerine defin

vardı. Bu camiler, özellikle selatin (sultanlar) câmileri şehrin en yüksek tepelerine ve manzarası en güzel yerlerine yapılmışlardı. Her caminin de (bugün ancak kısmen mevcut) birer haziresi vardı. Buralara başta eseri yaptıran olmak üzere, onun yakınları ve özellikle çevrenin ilim, fen, sanat ve kültür alanının isim sahibi kişileri defnedilirdi.

İstanbul'un önemli kabristanları ise şunlardı:

Gümüşsuyu mezarlığı. Bugün mevcut olmayan mezarlık, Taksim gezisinin alt taraflarından başlayıp, şimdiki Alman Konsolosluğu'nu da içine alan ve Setüstü'nden Dolmabahçe'ye kadar uzanan alanı kaplayan, İstanbul ve Üsküdar'a bakan manzarasıyla hoş bir mezarlıktı.

Yine Avrupa yakasında Çırağan Sarayı'nın arkayukarı yamaçlarında Yahya Efendi Dergâhi ve Kabristanı vardır. Gözden irak ve yerleşim alanı dışında kalan bu küçük, manzarası güzel mezarlık kısmen eski hâlini korumaktadır. Daha ilerilerde Rumeli

târif etmeyeceğim sizler gidin görün.

Kıyım devam ediyor. Çare henüz yok. Ümit bu ya, gelecekte olur, inancıyla, biz dünkü güzelliklerimize dönelim: İstanbul'un nüfusu birkaç yüzbin iken büyük şâir Yahyâ Kemâl Bey'e "İstanbul'un nüfusu ne kadar" diye sormuşlar. O da "sekiz milyon" demiş. Soran kişi "nasıl olur, yanlış olmasın" deyince, şâir, "biz ölülerimizle beraber yaşarız" demiş.

ye, şahrem şahrem yarılmış, eskinin Avrupa yakası Mezarlıklar şehri Edirne Kapı ve Eyüp Sultan'a çevirelim. Kıyım bir tarafa sûret-i Hak'tan gözüken belediyeler, halkın tepkisinden sakındıkları zaman bile buraların otlarını temizlemek için

Ünlü hattatlarımızdan Reisül-Hattatin Kâmil Akdik Hoca da Eyüp Sultan Camisi hazretsindeki, büyük hattat Mustafa Rakım'ın yazısını yazdığı bir mezar taşının başına geldiğinde: "İnsanın şurada yatana kaldırıp kendi yatası geliyor" demiş. Nasıl demesin. Altın boynuz Haliç kenarında, bu aziz şehrin mânevî mimarlarından Eyüp Sultan Hazretleri'nin komşusu, serviler altında kuş seslerine dem tutan, günde değişik makamlarda beş vakit Ezan-ı Muhammedî'nin söylendiği bir mekân ve ünlü hattatın yazdığı mezar taşı.

Hisarı ve Âşiyân mezarlıkları vardır. Bu mezarlıkların da denize inen kısımları yol yapımı sebebiyle kaldırılmış, mevcut mezarlıklar ise büyük tahribâta uğramıştır.

Bir parantez açarak "1950-1990 yılları Türkiye'sinde hangi kültürden hangi millet yaşadı?" diye ileride sorulsa, her halde cevabı, önce "bilmem", sonra ise, "olsa olsa hiçbir kültüre mensup olmayan, belli bir yaşama biçimleri bulunmayan, nereden gelip nereye gittikleri tesbit edilememiş ve yaşadıkları müddetçe dikkate değer eser bırakmamış bir topluluk" denilecektir.

Neyse; konumuza devam edip, yolumuzu, her bucağı yol yapacağı di-

çine soktukları, yolda dahî yürümesini bilmeyen, tek işi verileni yapmak olan zavallı amele, art niyetli âmirinin gösterdiği şekilde âdetâ gök ekin biçer gibi otlarla beraber kırdıkları yeni taşları çöpmüş gibi nereye gideceği belli olmayan bir vâsıtaya doldurur.

Yazımda küçük mezarlıkları ele almıyorum. Ancak onların ortadan kalkmaları neticesinde, nice devlet, ilim, din ve sanat erbâbının mezarları yok olmuştur ki onu Türk meşhurları ansiklopedilerine bakınca anlarsınız.

İstanbul'un Asya yakasına geçince bizi binüçyüz yıllık geçmişini olan en eski ve en büyük mezarlıklardan biri olan Karaca Ahmet Sultan mezarlığı karşılar. Oranın içler acısı hâlini ben

Yakındün ve bugün hayatta olan bizler, ecdâdın büyük bir zevk ile yaptıklarını, son yıllarda, hiçbir millete has olmayan çarpık bir mantık ve zevksizlikle, tüm değerlerimizi olduğu gibi mezarlıklarımızı da yok ettik.

Acı, acı olduğu kadar gerçek olan şey bizim yok ettiğimiz değerlerin meğer çok değerli olduğudur.

Okuduğum seyâhatnâmeler, gördüğüm gravür ve fotoğraflar, yabancıların, dünkü bize hayran olduklarını göstermektedir. Dünkü bizin, bugünkü bizin-tekrar zevkli, saygılı saygılı ve sevgili-yerini alması dileklerle, sizleri kartpostallardaki mezarlıklarla başbaşa bırakıyorum.

Mezarlıklar bir şehrin tapu senetleri, kayıt defterleri, ayakta duran arşivleri sayılır. Toplumun yüzlerce yıl süregelen yaşamını, ulaştığı uygarlık düzeyini gösteren, buna ilişkin sayısız kanıt taşıyan mezarlıklar, bir anlamda ölümün adeta yaşamla birleştiği yerlerdir.

Osmanlıda günlük yaşam içinde mezarlıkların ayrı bir yeri vardı. Buralarda ölümler, dirilerle yaşamaya devam eder gibidir. Mezarlığın yanbaşındaki mahallede oyun oynayan çocukların çığlıkları, elinde zembili ile kabristanın duvarının köşesinden görünen ihtiyar, bir mezarın üstüne oturarak, çıkınlarını açıp, karınlarını doyuran ve ardından 'fatiha' okuyarak, yemek kırıntılarını usulca kağıda sarıp, çubuklarını yakan iki yolcu, mezartaşlarının yanında sessizce konuşan iki kadın, servilerin gölgesinde kendini rüzgâra vermiş bir hane-i berduş...

Eski mezarların sıcaklık veren, etrafındaki ot ve ağaçlarla bütünleşmiş, hepsi birer sanat eseri olan mezar taşları yerlerini soğuk, köşeli mermerden yapılmış, taşlarda, yazılarda hiçbir güzellik taşımayan yeni mezar taşlarına bıraktı.

"Yazıda kullanılan kartpostallar, M. Zeki Kuşoğlu'nun koleksiyonundan sağlanmıştır."

